

Svea Hovrätt
Rotel 0602
Mark- och miljööverdomstolen

Mål nr P 10362-18

Svenska byggnadsvårdsföreningen m.fl. ./.. Stockholms kommun angående klagorätt

Stockholms kommun, nedan kallad staden, har förelagts att yttra sig och får efter medgivet anstånd anföra följande.

Inställning

Staden anser att detaljplanen inte medger sådana åtgärder och verksamheter som avses enligt 5 kap 18 § tredje stycket i den äldre plan- och bygglagen (1987:10), ÄPBL. Detaljplanen medför inte heller av andra skäl betydande miljöpåverkan. Svenska byggnadsvårdsföreningen och Samfundet S:t Erik har därmed inte klagorätt och talan ska därför avvisas.

Föreningarnas klagorätt

Staden bestrider att Svenska byggnadsvårdsföreningen och Samfundet S:t Erik har rätt att överklaga detaljplanen. Staden grundar sin inställning på att de kriterier som krävs för föreningars rätt att överklaga inte är uppfyllda.

Bestämmelsen i 13 kap 6 § ÄPBL innebär att ideella föreningar som uppfyller vissa kriterier får överklaga ett beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan som kan antas medföra en betydande miljöpåverkan *på grund av att planområdet får tas i anspråk för verksamheter eller åtgärder som anges i 5 kap 18 § denna lag.*

Bland de verksamheter och åtgärder som anges i 5 kap 18 § ÄPBL är det endast punkt 2 – köpcentrum, parkeringsanläggning eller annat projekt för sammanhållen bebyggelse – som har någon koppling till detaljplanens innehåll. Staden anser dock att detaljplanen inte omfattas av bestämmelsen i 5 kap 18 § ÄPBL.

Får området tas i anspråk för ett köpcentrum?

Bedömningen av om planen kan antas medföra betydande miljöpåverkan får relateras till den markanvändning som medges idag (jfr Mark- och miljööverdomstolens dom 2013-06-19 i mål nr

P 3495-13). Enligt gällande detaljplan för området medges kontors- och affärsändamål. Det finns ingen begränsning i den gällande detaljplanen för handelsytornas omfattning. För närvarande pågår en ombyggnad av delar av planområdet till handelsgalleria, enligt bygglov givet med stöd av gällande plan. Den nu överklagade detaljplanen medger handel, men skiljer sig i det avseendet alltså inte från den gällande plan. Ett genomförande av detaljplanen innebär således inte att planområdet får tas i anspråk för *köpcentrum*.

Får området tas i anspråk för parkeringsanläggning?

Bedömningen av om planen kan antas medföra betydande miljöpåverkan får relateras till den markanvändning som medges idag (se ovan). Inom planområdet finns idag parkering för att tillgodose planområdets behov. I den nu överklagade detaljplanen har användningsbestämmelsen P1, parkering i utrymmen under mark, införts av administrativa skäl. Bestämmelsen innebär inte att större ytor kan tas i anspråk för parkering än i gällande plan. Med den tänkta utvecklingen kommer parkeringsytorna tvärtom att minska. Ett genomförande av detaljplanen innebär således inte att planområdet får tas i anspråk för *parkeringsanläggning*.

Får området tas i anspråk för annat projekt för sammanhållen bebyggelse?

Planområdet ingår i ett område som sedan länge består av tät innerstadsbebyggelse, vilket också överensstämmer med inriktningen i stadens översiktsplanering över tid. Planområdet karaktäriseras av redan befintlig sammanhållen bebyggelse. Den byggrätt som medges i den nu överklagade detaljplanen möjliggör påbyggnader på befintliga byggnader och tar ingen ny mark i anspråk eller medför att området med sammanhållen bebyggelse expanderar. Ett genomförande av detaljplanen innebär således inte att planområdet tas i anspråk för *annat projekt för sammanhållen bebyggelse*.

Staden bestrider sammanfattningsvis att planområdet får tas i anspråk för någon sådan verksamhet eller sådant projekt som anges i 5 kap 18 § ÄPBL. Svenska byggnadsvårdsföreningen och Samfundet S:t Erik saknar därmed talerätt. Staden vill därvid även hänvisa till att Mark- och miljödomstolen, i sitt beslut om klagorätt 2018-10-18, inte funnit att planen kan anses innebära någon betydande miljöpåverkan på grund av att planområdet får tas i anspråk för någon av de i 5 kap 18 § ÄPBL uppräknade ändamålen.

Kan detaljplanen anses medföra betydande miljöpåverkan?

Enligt plan- och bygglagen och miljöbalken ska en miljöbedömning göras när en detaljplan upprättas om dess genomförande kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Syftet med miljöbedömningen är enligt miljöbalken att integrera miljöaspekter i planen så att en hållbar utveckling främjas.

Frågan ska utredas med hänsyn till omständigheterna i varje enskilt fall. Staden ska bedöma om någon enskild aspekt eller flera aspekter sammantaget kan leda till att planens genomförande kan antas medföra en betydande miljöpåverkan.

I fråga om den aktuella detaljplanen anser staden att detaljplanens genomförande inte kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Länsstyrelsen har i sitt utställningsyttrande inte gett uttryck för någon annan bedömning.

Detaljplanen medför inte påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövård

Staden anser att planbeskrivningen och underlaget, bl.a. i form av rapporten ”*Konsekvensbeskrivning kulturmiljö och stadsbild*”, sammantaget visar att de negativa konsekvenserna för riksintresset för kulturmiljövård blir begränsade och inte medför påtaglig skada.

Länsstyrelsen har i sitt utställningsyttrande sett att planförslaget efter de bearbetningar som gjorts kan accepteras ur ett riksintressesperspektiv. Inte heller Riksantikvarieämbetet bedömer att genomförandet av planförslaget medför påtaglig skada på riksintresset, enligt ämbetets yttrande till Mark- och miljödomstolen 2018-11-16.

Enskilda citat ur utredningsunderlaget för planarbetet ger inte grund för att ändra den sammantagna bedömningen och gå emot stadens, länsstyrelsens och Riksantikvarieämbetets samlade ställningstaganden, på det sätt som Svenska byggnadsvårdsföreningen har hävdad.

Förändringen av den kulturhistoriska miljön innebär inte betydande miljöpåverkan

Som utgångspunkt för betydande miljöpåverkan hänvisar såväl Svenska byggnadsvårdsföreningen som Samfundet S:t Erik till stadsmuseets klassificering av anläggningen (blå – synnerligen högt kulturhistoriskt värde). Stadsmuseets motivering lyder:

Kontorskomplexet har stora arkitekturhistoriska och samhällshistoriska värden. Utformningen av anläggningens tre byggnader av olika storlek och karaktär samt den sammanbindande parken är gestaltade med hög ambition i utförande och material. Konstnärlig

utsmyckning finns integrerad i både byggnaderna och i parken och är i huvudsak bevarad i ursprungligt skick.

Anläggningen är ett resultat av tidens idéer om stordrift och samordning uppfört för försäkringsbolaget Trygg-Hansa. Bolaget var ett resultat av flera sammanslagningar och hade behov av att samla 2000 anställda på samma plats. Enligt internationella idéer var sexhörningen den idealiska planformen för kontorslandskap som genomfördes i Muttrarna medan man i längan planerade för cellkontor. I tidens anda var också bolagets personal representerad i program- och projekteringsarbetet. Kontorskomplexet representerar en finansiell högkonjunktur då de stora bolagen manifesterade sin betydelse i egna byggnader.

Staden vill erinra om att omständigheten, att en byggnad har utpekats som särskilt värdefull i en kulturhistorisk klassificering, saknar rättsverkan. JO har i ett ärende (beslut den 23 februari 2012, dnr 5716-2010) om kulturhistorisk klassificering kritiserat Stockholms kommun och hänvisat till att regeringen har avvisat ett utredningsförslag (SOU 2004:94) om möjlighet för kommunerna att besluta om kulturminnesmärkning. JO anförde bl.a. ”Innebörden av den ovan beskrivna regleringen och lagstiftarens just redovisade ställningstagande är att frågor om tillämpligheten av förvanskingsförbudet i PBL ska avgöras i enlighet med de förfaranden som beskrivs i den lagen. Det bör mot den bakgrunden inte komma i fråga att kommuner bakvägen, genom en icke författningsreglerad kulturminnesmärkning, ställer upp bygglovsrestriktioner, särskilt inte om det sker utan kommunikation med den enskilde och i former som inte medger överklagande, dvs. utan sådana rättssäkerhetsgarantier som ska tillämpas när restriktioner enligt PBL beslutas.”

Slutsatsen av JO:s bedömning är att ett ställningstagande i frågan om förvanskning inte kan ske i form av en kulturhistorisk klassificering. Boverket har också betonat att utpekandet av kulturhistoriskt värdefulla byggnader i sig inte har någon rättsverkan. Det är kommunens byggnadsnämnd som i ett beslut om detaljplan, lov eller förhandsbesked ska ta ställning till om en byggnad har sådana värden att den kan anses vara särskilt värdefull.

Förvanskningssbegreppet är inte definierat i vare sig lagtext eller motivtext. I Boverkets digitala kunskapsbank (under rubrik *Förvanskingsförbudet*) framhålls särskilt ”Förvanskingsförbudet är dock inget förändringsförbud. Det är de egenskaper som gör byggnaden särskilt värdefull som är skyddade. Klarlägger och respekterar man värdena kan man ändå ofta utföra olika åtgärder.”

I det aktuella ärendet anser staden att de åtgärder som planförslaget möjliggör tar hänsyn till byggnadernas karaktärsdrag och att deras viktigaste kulturhistoriska värden bevaras. Planförslaget innebär att de befintliga byggnaderna får ett skydd mot rivning och förvanskning. I nuläget saknas skydd i gällande detaljplan. Inte heller har byggnaderna getts något skydd som byggnadsminne, vilket länsstyrelsen hade kunnat bestämma om man hade ansett att det var påkallat.

Förslaget innebär en påverkan på anläggningens utformning med de tre byggnaderna och relationen mellan dem, men konsekvensbeskrivningen konstaterar att den ursprungliga arkitektoniska intentionen ändå kommer att vara avläsbar. Utredningen beskriver också att förslaget innebär en tydlig åtskillnad mellan de befintliga byggnadsvolymerna och det föreslagna tillägget och att påbyggnadens skala inte konkurrerar med ursprungsbyggnaden. I detaljplanen införs bestämmelser om att de befintliga byggnadsvolymerna till övervägande del inte får rivas och att fasaderna inte får förvanskas. Anläggningens uttryck för tidens idéer om utformningen av moderna kontor kommer fortfarande att vara läsbart, bland annat genom att sexhörningarna ”Muttrarna” och lamellen ”Skeppet” även fortsatt kommer att vara tydliga som volymer.

I detaljplanen införs bestämmelser med syfte att skydda parken och den konstnärliga utsmyckningen.